

היום נלמד בעזרת ה':

חולין דף יט

(בעמוד הקודם)

גמרא: צריכא: שלוש פעמים אומרת המשנה את מחלוקתם של רבי טרפון ורבי עקיבא, איזה זכר מקבל הכהן. א. רחל שילדה שני זכרים ולא ידוע מי נולד ראשון. אחד ינתן לבעלים ואחד לכהן. ב. שתי רחלים שילדו ביחד שני זכרים ונקבה אחת, ואנו לא יודעים מי ילדה את מי. זכר אחד ינתן לבעלים וזכר אחד לכהן. (משום שבהכרח זכר אחד נולד ראשון והוא בכור. אבל הזכר השני יתכן שנולד לאחר הזכר הראשון לבהמה האחת, או שנולד לאחר הנקבה לבהמה השניה). ג. שתי רחלות, אחת ביכרה ואחת לא ביכרה, וילדו שני זכרים. (יש כאן רק זכר אחד שהוא בכור כי רק אחת לא ביכרה, ולכן אחד ינתן לו ואחד לכהן). וכל המקרים הללו נצרכים.

דאי אשמועינן קמייטא: אם היתה משמיעה לנו המשנה את המחלוקת רק בדיו הראשון, ברחל שילדה שני זכרים, היינו חושבים שדוקא שם אמר ר' עקיבא שהכהן מקבל את הכחוש, משום ששני הזכרים יצאו מבהמה אחת ואין אחד מהם משובח יותר מחבירו, ולכן יש ספק מיהו הבכור והמוציא מחבירו עליו הראייה. אבל במקרה השני, בשתי רחלים שילדו שני זכרים ונקבה אחת, היינו חושבים שרבי עקיבא מודה בזה לרבי טרפון שהכהן נוטל את הזכר המשובח. מכיון שאחת מהם ילדה רק ולד אחד, ובודאי הוא המשובח יותר כי הוא נולד לבד. קמ"ל שגם בזה הוא חולק וסובר שיש כאן ספק.

ואי אשמועינן הא: ועדיין, היינו חושבים שדוקא בזה חולק רבי עקיבא, כי שתי הבהמות שוות בכך ששתיהן ילדו פעם ראשונה, ובהכרח שהזכר הכחוש נולד מבהמה מבכרת, רק שספק לנו אם הוא נולד ראשון או לאחר ולד אחר. אבל במקרה השלישי, באחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו שני זכרים, היינו חושבים שרבי עקיבא מודה לרבי טרפון שהמשובח ינתן לכהן. כי בודאי המשובח יצא

מהבהמה שילדה בפעם הראשונה ולא מהבהמה שכבר ילדה בעבר. קמ"ל שגם בזה הוא חולק וסובר שיש כאן ספק.

משנה: יוצא דופן והבא אחריו: בהמה שילדה פעם ראשונה בניתוח (הולד יצא דרך הדופן של הבטן, ולא דרך הרחם), ולאחר מכן ילדה פעם שניה בלידה רגילה. לכל אחד מהולדות יש 'בכורה' לעניין דבר אחד. הראשון הוא בכור לולדות (כי הוא נולד הראשון) אבל אינו בכור לרחם (כי יצא דרך הדופן). ואילו השני הוא בכור לרחם (כי הוא הראשון שיצא דרך הרחם ולא דרך הדופן), אבל אינו בכור לולדות.

ולכן לדעת רבי טרפון כל אחד מהם הוא ספק בכור, ושניהם ירעו עד שיסתאבו, ויפול בהם מום ויאכלו לבעלים. אבל לדעת רבי עקיבא שניהם אינם בכורים. הראשון מפני שאינו פטר רחם, והשני מפני שכבר הקדים אותו הולד הראשון שנולד לפניו.

גמרא: במאי קמיפלגי? מהי נוקדת המחלוקת בין ר"ע לרבי טרפון? והתשובה - רבי טרפון מסתפק האם בכור לענין דבר אחד בלבד (או בכור לרחם או בכור לולדות) נחשב 'בכור' או לא. אבל לרבי עקיבא פשוט שבכור לדבר אחד אינו בכור, עד שיהיה בכור גם לרחם וגם לולדות.

*

תנו רבנן - 'מכלל הצריך לפרט', ו'מפרט הצריך לכלל' כיצד? ברשימת יג' המידות שהתורה נדרשת בהם (= דרכים וצורות שבהם ניתן ללמוד את פסוקי התורה), יש שתי מידות שהבריייתא באה לבאר. האחת - כלל שצריך את הפרט כדי לבאר אותו. והשניה - פרט שצריך את הכלל כדי שיבאר אותו.

הבריייתא מביאה דרשה בפרשת בכור. בתחילה היא דורשת במידת 'כלל ופרט' = כלל שהפרט בא למעט את המשמעות הכוללת שלו. ואחר כך היא ממשיכה לדרוש את שתי המידות הנ"ל שבהם הכלל או הפרט נצרכים זה לזה כדי לבאר זה את זה.

(שלב א') **קדש לי וכו':** נאמר במצות בכור "קדש לי כל בכור". מהמילה 'בכור' הייתי יכול להבין שאפילו נקבה כלולה במשמעות המילה הזו, וגם היא חייבת בבכורה. על כך תלמוד לומר "זכר" למעט את הכלל הזה, וללמד שרק זכרים חייבים בבכורה ולא נקבות.

(שלב ב') **אי זכר וכו':** ועדיין, מהנאמר "בכור" ו"זכר" הייתי יכול להבין שאפילו אם נולדה נקבה לפניו הוא חייב בבכורה, כי הוא בכור לולדות. על כך תלמוד לומר "פטר רחם" ללמד שרק בכור שהוא פטר רחם חייב. וזהו כלל הצריך לפרט. כי "בכור" הוא כלל והוא צריך לפרט "פטר רחם" לבאר ש'הבכור' החייב הוא בכור שהוא פטר רחם ולא בכור לולדות.

(שלב ג') **אי פטר רחם וכו':** ועדיין אם היה נאמר רק "זכר" ו"פטר רחם" הייתי יכול להבין שאפילו אם הזכר נולד אחרי ولد יוצא דופן, יהיה לו דין 'בכור', כי הוא הבכור לרחם. על כך תלמוד לומר "בכור" לבאר את הפרט ("פטר רחם" דהיינו בכור לרחם) שלא מספיק רק בכור לרחם, אלא צריך בכור לכל דבר דהיינו גם בכור לולדות. וזהו פרט הצריך לכלל. עד כאן הברייתא.

קושיא: א"ל רב שרביא לאביי: ברישא של הברייתא, כלומר בלימוד של כלל הצריך לפרט (שלב ב'), כששאלנו אולי לזכר שנולד לאחר נקבה יש דין בכור, לא אמרנו שלומדים מהמילה "בכור" שהוא צריך להיות בכור לכל דבר (והיינו גם בכור רחם), אלא למדנו זאת מ"פטר רחם". משמע שהברייתא סוברת ש"בכור" הוא אפילו בכור לדבר אחד (כגון בכור לולדות למרות שאינו בכור לרחם), ולכן אי אפשר ללמוד ממנו. ואילו בסיפא כלומר בלימוד של פרט הצריך לכלל (שלב ג'), כששאלנו אולי זכר שנולד לאחר יוצא דופן יש לו דין בכור כי הוא בכור לרחם, אמרנו שלומדים מ"בכור" דוקא בכור לכל דבר (דהיינו גם לרחם וגם לולדות). משמע שבכור לדבר אחד אינו נחשב בכור. ואם כן יש סתירה בדברי הברייתא!

תירוץ: אמר ליה: באמת בכור לדבר אחד אינו בכור. וכוונת הברייתא ברישא (בשלב ב'), כדלהלן. אם היה כתוב רק "זכר" הייתי יכול לחשוב שאפילו אם הוא יוצא דופן הוא יחשב בכור. ועל כך תלמוד לומר "פטר רחם" שדוקא היוצא דרך הרחם הוא בכור ולא היוצא דרך דופן. ולכן הגמרא לא יכלה לדרוש מ"בכור" שיוצא דופן אינו בכור, כי הוא בכור לולדות, ורק בגלל שנאמר "פטר רחם" הוא לא בכור. ואחרי שאנו דורשים מ"פטר רחם", כבר ממילא אנו פוטרם את הנולד אחרי נקבה שהרי הוא לא יצא ראשון מהרחם.

תירוץ נוסף: רבינא אמר: באמת בכור לדבר אחד כן נחשב 'בכור'. וכוונת הברייתא בסיפא (בשלב ג') שמיעטה נולד אחר יוצא דופן מבכור, אינה בגלל ש"בכור"

הכוונה בכור לכל דבר. אלא בגלל שאם תעלה בדעתך שהנולד אחר יוצא דופן נחשב בכור, אם כן מדוע כתבה התורה "בכור"? אם בכדי למעט את הנולד אחר נקבה, אין צורך, כי כבר לומדים זאת מ"פטר רחם". אלא בהכרח ש"בכור" בא למעט את הנולד אחר יוצא דופן!

קושיא: אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: אם אתה סובר שבכור לדבר אחד הוא כן 'בכור', ואנו לומדים מהייתור של המילה "בכור" למעט נולד אחר יוצא דופן. כל זה ניחא במקרה שנולד זכר אחרי זכר, הראשון יצא דרך דופן והשני דרך הרחם, שאז אנו לומדים מ"בכור" שהשני אינו קדוש. כי אמנם הוא בכור לרחם אבל אינו בכור לזכרים, כי יצא כבר זכר לפניו דרך הדופן. אבל במקרה שיצאה נקבה ראשונה דרך הדופן, ואחר כך יצא זכר דרך הרחם, הוא צריך ליהיות קדוש, כי הוא בכור גם לרחם וגם לזכרים.

כלומר בגלל שאתה לא דורש מ"בכור" שצריך להיות בכור לכל דבר, אינך יכול לומר שבאופן עקרוני הולד צריך להיות בכור לכל דבר. אלא שאמנם בגלל שיש לך ייתור של המילה "בכור", אתה יכול ללמוד ממנה למעט מקרה אחד. או לזכר שיצא אחר זכר יוצא דופן, או לזכר שיצא אחר נקבה יוצאת דופן. ומסתבר יותר למעט זכר שיצא אחר זכר יוצא דופן, ולא שיצא אחר נקבה יוצאת דופן. מהטעם הנ"ל, שכשיצא אחר זכר יוצא דופן, הוא לא בכור לזכרים. מה שאין כשיצא אחר נקבה יוצאת דופן שאז הוא בכור לזכרים.

אלא תירוץ זה אינו נכון, ויש לחזור לתירוץ של אב"י.

הדרן עלך פרק הלוקח עובר 📖

פרק שלישי. משנה: הלוקח בהמה מן העובד כוכבים, ואינו יודע אם ביכרה אם לא ביכרה. רבי ישמעאל אומר עז בת שנתה ודאי לכהן, מכאן ואילך ספק: עז בת שנה יכולה ללדת רק פעם אחת. ולכן אם הוא קנה את העז בתוך השנה הראשונה שלה, והיא הולידה לו בתוך השנה הראשונה, בהכרח שזו הפעם הראשונה שלה. אבל אם הוא קנה אותה מעל גיל שנה והיא הולידה לו, יש לנו ספק האם זו הפעם הראשונה שהיא יולדת או לא.

רחל בת שתיים ודאי לכהן, מכאן ואילך ספק. פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן, מכאן ואילך ספק: אצל רחל הזמן הוא בתוך שנתיים, כי היא יולדת בזמן הזה רק פעם אחת. ואצל פרה וחמור הזמן הוא בתוך שלוש שנים, כי הם יולדים בזמן הזה רק פעם אחת. זו דעת רבי ישמעאל.

אמר לו רבי עקיבא: אם הבהמה היתה נפטרת מדין בכורה, רק כאשר היא היתה יולדת וולד, אכן היה כדבריו. אבל הרי אמרו חכמים שגם אם יצא מהבהמה רק חלק של וולד, היא כבר לא מבכרת. ואם כן יתכן ויצא ממנה חלק של וולד ואנו לא יודעים מכך, וכשהיא אחר כך יולדת היא כבר לא מבכרת.

והיינו בבהמה דקה אם יצא ממנה 'טינוף' (יתבאר בגמרא מהו) זה סימן שהיה בה וולד כלשהו. ובבהמה גסה אם יצאה שיליא (= שק הריון) בלבד. ובאשה אם יצא ממנה שפיר (= עור שיש בו צורת ולד) ושיליא.

זה הכלל: אם ידוע לנו שהבהמה כבר ביכרה, אין הכהן מקבל כלום מהולד החדש. ואם ידוע לנו שהיא לא ביכרה הולד הולך לכהן. ואם ספק לנו אם ביכרה או לא, הבהמה נשארת אצל הבעלים והוא ימתין עד שיפול בה מום ואז יאכל אותה.

גמרא: מיכן ואילך אמאי ספק? הלך אחר רוב בהמות, ורוב בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתן נינהו והא ודאי מילד אוליד! מדוע אמר רבי ישמעאל שבהמה שילדה לאחר הזמן שבו היא יולדת פעם ראשונה (כגון עז לאחר השנה הראשונה שלה), יש לנו ספק אם זו הלידה הראשונה או השניה שלה? והרי רוב הבהמות יולדות בשנה הראשונה שלהם. ואם כן עלינו ללכת אחר הרוב, ולומר שבודאי היא כבר ילדה בעבר וממילא הולד פטור מבכורה.

לימא רבי ישמעאל כר' מאיר סבירא ליה דחייש למיעוטא: לכאורה בעקבות הקושיא הנ"ל, יש לומר שרבי ישמעאל סובר כדעת רבי מאיר החושש למיעוט. כלומר אנו חוששים למיעוט בהמות שלא מתעברות ויולדות בשנתן הראשונה.

דחיה: אפי' תימא רבנן: אפשר להעמיד את משנתנו כרבנן הסוברים שהולכים אחר הרוב, אלא שהולכים אחר הרוב רק ב'רובא דאיתיה קמן' כלומר רק כשהרוב נמצא לפנינו. כגון שיש תשע חנויות המוכרות בשר שחוטה וחות אחת שמוכרת בשר טריפה, ומצאנו חתיכת בשר ברה"ר ואיננו יודעים האם היא מבשר שחוטה

או טריפה. בזה אנו הולכים אחר רוב החנויות, והבשר כשר, כיון שהחנויות נמצאות לפנינו. וכן ב'סנהדרין', כלומר אם רוב הדיינים היושבים בסנהדרין מזכים ומיעוטם מחייבים, אנו הולכים אחר הרוב, כיון שהמחייבים והמזכים נמצאים לפנינו.

אבל ב'רובא דליתיה קמן' כלומר ברוב שלא נמצא לפנינו, כמו במקרה של המשנה שרוב הבהמות בעולם מתעברות ויולדות, בזה לא הולכים אחר הרוב.

קושיא: והא קטן וקטנה דרובא דליתיה קמן, וקאזלי רבנן בתר רובא: והרי קטן וקטנה שהוא רוב שלא נמצא לפנינו, ובכל זאת רבנן הולכים בזה אחר הרוב! והגמרא מבארת את המקרה -

דתניא קטן וקטנה וכו': לדעת ר"מ קטן וקטנה לא חולצים ולא מייבמים. אמרו רבנן לר"מ - אמנם מובן שהם לא חולצים, כיון שנאמר לגבי חליצה "וְאִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ", דווקא איש גדול חולץ ולא קטן, ואנו מקישים אישה לאיש לעניין זה, ולכן גם הקטנה לא חולצת. אבל מדוע אינם מייבמים? ענה להם ר"מ - שמא כשהם יגדלו יתברר שהקטן סריס והקטנה איילונית, ואז אין מצות ייבום ונמצא שהיבם בא על אשה האסורה לו כ'ערוה' (כי רק במקום שיש מצות יבום, התירה התורה את איסור נישואין עם אשת אח).

ורבנן זיל בתר רובא וכו': אבל רבנן סוברים שהולכים בזה אחר הרוב, ורוב הקטנים אינם סריסים ורוב הקטנות אינן איילוניות. עד כאן הסוגיא המובאת בברייתא. ומוכח שרבנן הולכים אחר הרוב גם כשאנו נמצא לפנינו!

אלא אמר רבא - מחוורתא ר' ישמעאל כרבי מאיר סבירא ליה דחייש למיעוטא: אלא אנו חוזרים למה שאמרנו בתחילה. רבי ישמעאל שחושש למיעוט בהמות שלא יולדות בשנה הראשונה, סובר כדעת ר"מ ולא כרבנן!

רבינא אמר: אפשר לומר שרבי ישמעאל סובר כרבנן. כי כל מה שרבנן הולכים אחר רובא אפילו ברובא דליתא קמן, זה רק ברוב שאינו תלוי במעשה, אלא הוא קורה לבד. כגון סימני הגדלות של קטן וקטנה שצומחים מאליהם. אבל ברוב שתלוי במעשה, כגון בהמות בשנתן הראשונה, שההתעברות שלהם תלויה בפעולה של הזכר, לא סוברים רבנן שהולכים בזה אחר הרוב, כי יתן והמעשה לא קרה (דהיינו הזכר לא בא עליהם), ולכן זהו ספק.